

Plan for forskning, utvikling og formidling, 2021–2025

Vedtatt i styret 8.6.2021

Senterets virksomhet

Narviksenterets virksomhet er knyttet til forskning, dokumentasjon og formidling om krig og konflikt, med særlig vekt på krigs- og okkupasjonshistorien i nordområdene. Denne satsingen springer direkte ut av krigen i 1940, som i seg selv la grunnlaget for Narvik som minnested og symbol.

Gjennom forskning, dokumentasjon og formidling skal Narviksenteret også fremme kunnskap om og forståelse for fred, krigens regler, internasjonale konvensjoner og menneskerettigheter. Humanitært arbeid har i mange tiår hatt en sterk posisjon ved museet. Nordland Røde Kors Krigsmuseum og Nordnorsk Fredssenter var begge medstiftere av Narviksenteret i 2009 og er senere fusjonert inn i senteret. Som et av sju freds- og menneskerettighetssentre i Norge, og det eneste i Nord-Norge, skal Narviksenteret også bidra til å fremme demokratiske verdier og holdninger, særlig rettet mot barn og unge.

Narviksenterets virksomhet er kunnskapsbasert. All kjernevirksomhet – forskning, dokumentasjon, undervisning og annen formidling – skal være basert på faglig kunnskap, og skal gi grunnlag for høy tillit i en samfunnsmessig sammenheng. Forskningsbasert kunnskap har derfor en naturlig plass også når det kommer til dokumentasjon og formidling.

Bakgrunn

Den forskningsrettede virksomheten har utviklet seg over tid. Et viktig første steg var at Nordnorsk Fredssenter, en av forløperne til Narviksenteret, tok initiativ til en samlet forskningsbasert framstilling om de sovjetiske krigsfangene i Norge, 1941–1945. Initiativet resulterte i Marianne Neerland Soleims doktoravhandling om dette temaet fra 2004.

Et neste steg ble tatt ved å engasjere Michael Stokke til et doktorgradsprosjekt om jugoslaviske fanger i Norge under andre verdenskrig. Dette arbeidet er nå i slutfasen.

Etter at Narviksenteret ble etablert i 2009 og kom inn i nytt bygg i 2016, har satsingen på forskning økt. Det ble inngått samarbeidsavtaler med UiT Norges arktiske universitet og Nord universitet i 2016. Narviksenteret er partner i NFR-prosjektet «In a World of Total War: Norway 1939–1945», som ledes av UiT Norges arktiske universitet. Som del av dette prosjektet, og med Narviksenteret som arbeidssted, skriver Gaute Lund Rønnebu doktoravhandling om Norges Røde Kors under andre verdenskrig. Narviksenteret ivaretar også forskningsformidlingen på vegne av prosjektet.

Fra 2016 har Narviksenteret også deltatt i koordineringen av «Prosjekt Nordlandsbanen: Sovjetiske krigsfangers fangenskap og tvangsarbeid under andre verdenskrig», som har vært ledet av Riksantikvaren. Under prosjektet har det blant annet foregått ny historisk og arkeologisk forskning på temaet.

Samtidig med «Prosjekt Nordlandsbanen», har Narviksenteret også vært deltaker i et mindre EØS-prosjekt under ledelse av NTNU, og med det tsjekkiske vitenskapsakademiet, der formålet har vært dokumentasjon av tsjekkiske tvangsarbeidere.

Framtidige satsinger og prosjekter

Narviksenteret arbeider for å styrke egen forskningsinnsats og å øke sin stab av forskere. Det legges opp til en satsing på følgende hovedområder:

1) Krig og konflikt i et nordområdeperspektiv

Med utgangspunkt i Narviks og Narviksenterets historie, er en videre forsknings- og formidlingsinnsats på andre verdenskrig naturlig. Narviksenteret har bygd opp en omfattende kompetanse på temaet, og har selv rikholdige arkiver og samlinger som kan danne grunnlag for ny forskning. Stormaktenes interesse for nordområdene, så vel som norske erfaringer med krig og konflikt, er et spennende forsknings- og formidlingstema. Narviks beliggenhet og historie aktualiserer også forholdet til Sverige og Finland, der det er et uutnyttet potensiale for forskning. Det er også behov for mer kunnskap og samfunnsmessig refleksjon som trekker dette perspektivet inn i den kalde krigen, og som også kan bidra til dypere forståelse av spenninger i nordområdene i vår samtid. Dette er et tema som fortsatt vil stå sentralt i Narviksenterets utadrettede virksomhet.

2) Krigsfanger, tvangsarbeid, folkemord

Det er lagt ned et betydelig forskningsarbeid fra Narviksenterets side på dette området, og det vil bli videreutviklet. Forsker Michael Stokke skal, i samarbeid med BI-historiker Pål Nygaard, utarbeide en bok som tar for seg SS, jugoslaviske fanger og Statens Vegvesen. Narviksenteret har ansvar for utarbeidingen av temahefte som skal oppsummere og formidle resultatene av «Prosjekt Nordlandsbanen». Krigsfanger, tvangsarbeid og folkemord er i det hele tatt et tema Narviksenteret er mye engasjert i, for eksempel knyttet til minnestedet Beisfjord. Ut over dette Narviksenteret også samarbeide med Nordland fylkeskommune og Riksantikvaren om å utvikle metodikk for å lage skjøtselsplaner for fredede fangeleirer og lignende objekter.

3) Humanitær virksomhet, freds- og forsoningsarbeid

Folkerett, humanitær virksomhet og freds- og forsoningsarbeid vil fortsatt være kjerneområder for Narviksenterets virksomhet og skal styrkes gjennom framtidig forskning. Gaute Lund Rønnebus forskning på Norges Røde Kors historie under andre verdenskrig vil bidra til det. Et annet doktorgradsprosjekt, utført av Narviksenterets Joakim Arnøy, skal se på oppbyggingen av fredsundervisning utført med ikke-formell læring, og hvordan ulike kontekster har betydning for hvilke kompetanser kan understøttes for at undervisningen skal bidra til fredskultur. Kontekster i denne sammenhengen kan for eksempel være historiske erfaringer, antakelser og narrativer.

Seniorforsker II ved Narviksenteret, professor Stian Bones, vil dessuten arbeide med forskningsfeltet «transitional justice», spesielt oppgjøret med forbrytelser og overgrep etter andre verdenskrig – både det norske rettsoppgjøret og Nürnbergdomstolens virksomhet. Det vil også være aktuelt for Narviksenteret å gå inn på andre oppgjør med fortiden, som ledd i freds- og forsoningsarbeid.

4) Minnehistorie og minnepolitikk

Minnehistoriske tilnæringsmåter kan være av ulike slag. «Narvik 1940» er i seg selv et eksempel på det som i forskningen kalles et «minnested», og historiebruken omkring Narvik er omfattende og mangfoldig. Et samarbeid med professor Gunnar Liestøl (UiO) om å utvikle metodikk for formidling av det fredede, men utilgjengelig området i Narvikfjellene vil videreføres. Her tas det i bruk ved bruk av AR/VR-teknologi.

Forsker Joakim Aalmen Markussen vil arbeide videre med temaet minnehistorie og minnepolitikk, og vil blant annet undersøke på hvilke måter andre verdenskrig har vært et tema i forholdet mellom Norge og Russland. Dette har en åpenbar samtidsrelevans, også fordi det viser hvordan ulike regimer søker å utnytte fortiden for egne formål – drive minnepolitikk og påvirke opinionen.

5) Soldatregister

Etableringen av et digitalt og allment tilgjengelig register over norske deltakere i kampene i Norge i 1940 vil kreve en betydelig forskningsinnsats. I første fase er det knyttet til innsamling og bearbeiding av et fragmentert kildemateriale, men det vil også være behov for å bygge på den informasjonen som finnes, siden denne ofte er svært kortfattet. Dette arbeidet vil ligge til grunn for en landsomspennende formidling.

Strategi, perspektiver og institusjonell utvikling

Narviksenteret skal utvide denne aktiviteten. En velrennomert forskergruppe skal sikre at senteret framstår som en attraktiv partner i forskningssamarbeid, og som en kunnskapskilde med høy tillit i samfunnet.

Samarbeid er viktig for senterets arbeid, og det skal fortsatt satses på å inngå strategiske partnerskap med relevante institusjoner. De mest sentrale er Nord universitet og UiT Norges arktiske universitet, som begge har plass i styret ved senteret. Det er nær kontakt med de andre freds- og menneskerettighetssentrene, og det bør være en intensjon om et utvidet forskningssamarbeid med særlig Falstadsenteret, Arkivet og HL-senteret. Videre vil Narviksenteret vedlikeholde andre gode samarbeidsrelasjoner i inn- og utland, for eksempel med Institutt for moderne samfunnshistorie ved NTNU, Institutt for forsvarsstudier, Forsvarets museer, eller – på russisk side – NARFU og Likhatsjev-instituttet. Fremover vil det være naturlig å knytte kontakt med andre utenlandske institusjoner der dette er relevant. Narviksenteret samarbeider med flere utenlandske institusjoner om utstillinger og andre formidlingsprosjekter, disse inneholder komponenter av forskning som kan videreutvikles dersom forholdene ligger til rette for det, f. eks. Murmansk regionmuseum, det polske marinemuseet i Gdynia, det estiske krigsmuseet og museet for den slovakiske oppstanden.

Eksternfinansiert utdanning av PhD-kandidater skal fortsatt være et viktig virkemiddel for utviklingen av forskningsgruppen og institusjonen som helhet.

Forskningen ved Narviksenteret bidrar til høy kvalitet på formidling og undervisning. Forskning på formidlingspraksis skal bidra til videreutvikling og nyskaping innen formidling og undervisning som drives i og utenfor museet. Gjennom nye tolkninger og forståelsesmåter skal forskningen også bidra til innovasjon i en videre samfunnsmessig sammenheng. Eksempler på slike formidlingstiltak er pedagogisk metodikk, utstillinger, publikasjoner, databaser, foredrag og digitale verktøy/rekonstruksjoner.

Det er et mål at Narviksenteret skal bli godkjent som forskningsinstitusjon av Norges forskningsråd. Dette vil sette institusjonen i posisjon til søke om forskningsmidler på egen kjøp, og vil også løfte senterets status i samarbeidet med andre forskningsinstitusjoner.